

JELÖLÉSI ADATLAP

A SZELLEMI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG NEMZETI JEGYZÉKÉRE TÖRTÉNŐ FELVÉTELÉHEZ

FEDŐLAP

A. Az örökség-elem neve

A Mária-tisztelet zarándok és búcsú hagyománya Magyarországon.

B. Az érintett közösség(ek), csoport(ok) megnevezése

- a.) keresztény gyülekezetek
- b.) családok vagy baráti közösségek
- c.) intézmények (pl.: iskolák, munkahelyek, önkormányzatok)
- d.) kegyhelyek szolgáltató közössége
- e.) a kiemelt kegyhelyek körüli lakosság, ottani önkormányzat

C. A jelölt örökségelem rövid szöveges leírása

Szent István király ország felajánlása óta Szűz Máriát a Kárpát-medencét lakó keresztények különös tisztelettel övezik. Szentkutak, templomok, települések viselik nevét.

A keresztény kultúrkörben a búcsújárás célpontok részben emlékhelyek (ahol szentek éltek), sírhelyek, csodatévő hagyományokkal tisztelt források, (szent kutak) vagy tárgyak (képek, szobrok), de ezeken belül is messze kiemelkednek jelentőségükben a Mária-kegyhelyekre vezetett búcsújárások.

A zarándoklás és búcsújárás egyaránt hordoz szakrális és profán elemeket. A zarándoklás és a búcsújárás célpontja mindig egy szentnek tekintett hely, kegyhely.

Ezek a közösség formáló és fenntartó helyek természetfelettinek tekintett jelenségek (pl. Máriás képek könnyezése), csodás gyógyulások, évszázadokon át megőrzött legendák és mítoszok miatt alakultak ki.

A történelmi Magyarországon 130-nál is több máriás kegyhely van, ahova búcsúsok, zarándokok tömege jár ma is. A búcsú egy szent helyre történő zarándoklás. A búcsú keresztény, katolikus bűnbánati vallásgyakorlat. A katolikus hagyomány szerint a búcsú a feloldozást nyert bűnért járó ideig tartó büntetés elengedése, ami búcsúhelyekhez kötődik. A zarándoklás a búcsú helyek felkeresése a búcsú elnyeréséért. Évente megközelíti az egymilliót azok száma, akik elzarándokolnak valamelyik máriás búcsúhelyre. Bűnbánat, hálaadás, megtisztulás, életrendezés, elmélyülés, lelki és fizikai feltöltődés és közösségi lét: ezek vezetnek a búcsúsokat, akik a hagyományt követve cselekszenek.

D. A jelölést beküldő neve

Mária Út Közhasznú Egyesület

E. A jelölés dátuma

2016.

JELÖLÉS

1. Az örökség-elem azonosítása

1.a. Az örökség-elem neve

A Mária-tisztelet zarándok és búcsúhagyományja Magyarországon.

1.b. Az örökség-elem egyéb elnevezései

Nincs.

1.c. Az érintett közösségek azonosítása

Az érintett közösségek több csoportja azonosítható.

- a.) Vallásos közösségek közös búcsújárásai. Ennek során élő keresztény gyülekezetek csoportosan felkeresnek egy kegyhelyet, főleg annak búcsú ünnepein. Szinte minden közösség szervez évente egy vagy több zarándoklatot a hazai kegyhelyekre (Máriapócs, Sümeg, Mátraverebély-Szentkút, stb.) Ezeknek nincs kötött formája, de szinte minden közösség kialakította a saját hagyományát.
- b.) Egyéni búcsújárás a kegyhelyekre. Családok vagy baráti közösségek esetleg egyének búcsúnyerésért keresik fel a kegyhelyeket.
- c.) Hosszabb gyalogos zarándoklatok. Több napos csoportos vagy egyéni zarándoklatok a búcsú ünnepekre, általában egy önkéntes szervező meg köré gyűlve. (Pl. a szeptemberi sümegi zarándoklat a Balaton-felvidéken, a Nyugat-magyarországi zarándoklatok Máriazellbe, a Csíksomlyóra menő csoportok).
- d.) Intézmények szervezett zarándoklatai. Általában iskolák, de néha munkahelyek, sőt a honvédség is szervez búcsúhelyekre zarándoklatot (pl. a Patrona Hungaria kerékpáros zarándoklaton Esztergomba).
- e.) Különös figyelmet érdemel a búcsúhelyek közössége, akik fogadják és ellátják a búcsúsokat. A búcsúsok lelki ellátása (szentségekhez járulás) a legfontosabb, amit a kegyhely szolgáló közössége lát el (sokszor ferencesek ők).
- f.) Búcsús közösséggként kell tekintenünk a kiemelt kegyhelyek körüli lakosságra és az ottani önkormányzatra. Ők szervezik meg a búcsúsok (nem lelki) ellátását és programjaik központjában éppen a búcsúsok ellátása van.
- g.) Zarándokok különleges jármódokkal. Vannak csoportok, akik nem a megszokott módon és helyeken zarándokolnak. (Például a nagyvázsonyi lovaskocsis zarándoklás a pálosok útján, vagy a Melk – Budapest vízi zarándoklás a Dunán).

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy igen strukturált, jól rétegezett a zarándokok közössége, vagy intézményeken, magán a kegyhelyeken vagy lelkes szervező önkénteseken keresztül ragadható meg.

1.d. Az örökség-elem földrajzi elhelyezkedése és elterjedtsége

A búcsújárás földrajzi elterjedtsége azonos a kereszténység elterjedtségével. A III. századtól a Szentföld volt a fő célpontja és az utazásokról útikönyvek is készültek (pl. Aethesia, galliai apátnő itineriuma 394-ből). A muszlim hódítás visszavetette a szentföldi zarándoklatokat és kialakult a vértanúk, szentek kultusza és Róma lett az új célpont. Ebben az időben fejlődött ki a Mária-tisztelet jegyében a szent helyek megduplázása, az átvitel (translatio) révén. Ilyen az itáliai Loretto, ahova áthozták Názeretből Mária házát.

A honfoglaló és kalandozó magyarok már kialakult búcsús hagyományokkal találkoztak Európában, amit átvettek. 1030-40 között már itinárium írta le a Magyar Királyságon átvezető szentföldi zarándoklatot. 1135-ben pedig már zarándokházat vesz egy magyar uraság Jeruzsálemben. 1300-tól 25 évenként szentévet hirdettek Rómában, ami fellendítette a zarándoklatot, majd 1475-ben a szentévi búcsú (Mátyás király kezdeményezésére) Magyarországra is kiterjedt. A spanyol Compostella a IX. századtól lett a harmadik legnagyobb búcsújáró hely, amit a vezeklő zarándokok is fontossá tettek.

A XIII. századtól egyre több adat van, hogy magyarok keresik fel a középkor európai búcsúhelyeit a német Auent, Kölnnt, a bajor Altöttinget. Az osztrák Máriazell a magyarok egyik központi búcsúhelye lett, melynek kegykápolnáját 1366-ban Nagy Lajos király építette. Ugyancsak magyar vonatkozású a lengyel Czestochowa, amit 1382-ben a márianosztrai pálosok alapítottak, sőt kegyképét 1384-ben Nagy Lajos király adományozta.

A fentiekből következik, hogy Magyarország szorosan kapcsolódott a korabeli keresztény Európa zarándoklás búcsús hagyományához. Ezek alapozták meg a hazai búcsús hagyományt, melynek első célpontja Szent István sírja volt Székesfehérváron, majd ugyanitt Szent Imre sírja. Szent Gellért csobánci, illetve Szent László nagyváradi sírja is búcsújáró hely lett. Szent Margit sírja a nyulak szigetén 1409-ben kapott búcsús jogot. Remete Szent Pál ereklyéit Budaszentlőrincen őrizték és lett búcsúhely.

A török hódoltság, a reformáció és a felvilágosodás visszavetették a szépen fejlődő hagyományt, de újjáéledt a Mária tisztelet nyomán, amit a tridenti zsinat (1545) új korszak nyitása erősített fel.

A magyar hagyományok közül meg kell említeni a Napba öltözött Asszony (Csíksomlyó Erdélyben, ill. a szegedi alsóvárosi ferences templom) és a Havi Boldogasszony tiszteletét (Pécs).

Csodás jelenések is erősítették egyes helyek jelentőségét (pl. a pócsi Máriakép 1696-os könnyezése). Könnyező Mária kép van egyébként Győrben, a romániai Füzesmikolán, a nagyszombati Szent Miklós templomban, a csallóközi Bacsfán, és a borsodi Sajópálfalán.

Irodalmi alkotások is őrzik a zarándokhagyományokat. Táncsics Mihály önéletrajzából kiderül, hogy ő maga énekvezetőként sokszor zarándokolt Jásdra, Esterházy Pál udvartartásával együtt több mint ötvenszer zarándokolt Mariazellbe, s a búcsús hagyományokat őrzi Németh László Az alsóvárosi búcsú c. alkotása Vác Hétkápolna-kegyhelyéről.

A Magyar Királyságban az egyes nemzeti csoportoknak is volt kitüntetett zarándokhelye. Ilyen a szlovákoknak Bakonybél, ill. a Pozsony melletti Marianka (Máriavölgy), a németeknek a szatmári Vállaj, a budai Máriaremete, Csobánka, a budakeszi Makkos Mária, illetve a romániai Máriaradna volt kedvelt búcsúhelye. Az Alföldön Hajós a németek kedvelt célpontja.

A búcsújárás és a zarándoklás az egész történelmi Magyarországon elterjedt és élő valóság. Ha a vonzást tekintjük, akkor nemzetközi, regionális és lokális kegyhelyekről beszélhetünk. Vannak nemzetközi vonzással rendelkező helyek. Pl. Máriapócs a világ görög-katolikusainak központja, Mátraverebély-Szentkút a szlovákoknak is kedvelt helye. Csíksomlyó a világ magyarjainak búcsújáró helye.

Vannak másodsor regionális vonzerővel bíró búcsús, ill. zarándokhelyek: Andocs, Baja, Béalápátfalva, Bodajk, Bucsuszentlászló, Celldömölk, Csatka, Eger, Esztergom, Gyöngyös, Győr, Máriabesnyő, Máriagyűd, Máriakálnok, Márianosztra, Péliföld-szentkereszt, Sajópálfala, Sümeg, Vác-Hátkápolna, Vasvár.

És vannak helyi jelentőségű búcsús helyek, amelyek a környék településeinek lakóit vonzzák: Bakonybél, Bába, Budakeszi, Csicsó, Csitár, Csobánka, Egerszalók, Feldebrő, Fertőszentmiklós, Gencsapáti, Gyula, Hajós, Jásd, Jászberény, Kács, Kópháza, Máriakéménd, Monok, Máriaremete, Petőfiszállás.

1.e. Az örökség-elem a szellemi-kulturális örökség mely területét képviseli?

- a) szóbeli hagyományok és kifejezési formák, beleértve a nyelvet is, mint a szellemi kulturális örökség hordozóját,
- b) előadóművészetek,
- c) társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események,
- d) a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok,
- e) hagyományos kézművesség;

2. Az örökség-elem leírása

A búcsú ótörök eredetű (kiürül, megszabadul értelmű) szó származéka. Ma egyaránt jelent bűnbocsánatot, búcsúvételt, zarándoklatot, templombúcsút, körmenetet, sőt vásárt. Egyházi értelemben a már megbocsátott bűnökért járó, ideig tartó büntetés elengedése. Legelterjedtebb formája a helyhez (kegyhely) kötött búcsújárás. Szent helyek felkeresése, a zarándoklás is vezeklés, így zarándoklással, azaz búcsújárással is lehet búcsút venni. A peregrinatio sacra (a szent zarándoklat) minden nagy vallásban jelen van. A keresztény kultúrkörben a búcsújárási célpontok részben emlékhelyek (ahol szentek éltek), sírhelyek, csodatévő hagyományokkal tisztelt források (szent kutak) vagy tárgyak (képek, szobrok), de ezeken belül is messze kiemelkedik jelentőségében a Mária-kegyhelyekre vezetett búcsújárások. A keresztény zarándoklatok előzménye az ószövetségi nép jeruzsálemi zarándoklatai, s már a II. századtól vannak adatok Máriának, Jézus anyjának, mint közvetítőnek tisztelete kibontakozásával. A X. századtól terjed el a máriás helyekre irányuló zarándoklás, ami új célokat is hordoz: kérést, köszönetet, vezeklést. A reformáció jelenései új lendületet, megújulást hoztak. A búcsújárást nem szüntette meg sem a tiltás, sem az ellehetetlenítés pl. az ötvenes években. Mára pedig újjászületését tapasztaljuk a búcsújárásoknak és zarándoklásnak.

A búcsújárók és zarándokok nagy, széles körben jelen lévő, keresztény, alapvetően katolikus közösség. Ez a közösség a máriás kegyhelyekre rendszeresen ellátogató búcsújárók és zarándokok közössége. Bálint Sándor így fogalmaz: „A búcsújárás kivonulás az otthoni környezetből, ... szabadulás az emberi vonatkozások kötelékéből, fölülemelkedés a megszokott mindennapokon. A lelki magány paraszti keresése... a léleknek a színeváltozása ez.”¹

Erdélyi Zsuzsanna szerint a búcsújárás a katolikus hitélet legjellemzőbb és legősibb áhitatformája, a szent helyek kultusza, vallási és néprajzi összetevőkkel. A zarándoklás és búcsújárás hagyományát hordozzák és őrzik vallásos közösségek, mozgalmak, baráti közösségek, maguk a célpont-kegyhelyek közössége és különösen a kiemelkedően látogatott búcsúhelyek helyi társadalma, lakossága és önkormányzata.

A búcsú többféle értelemben használt:

- egyházi értelemben a bűnbocsánat utáni időleges büntetés elengedése,
- a vallásos emberek szemében kérés, hálaadás, megtisztulás, vezeklés, útkeresés, erőpróba, közösség keresés,
- az alig vallásos emberek nevében összejövétel, vásár, rendezvény, látnivaló,
- a búcsús kegyhelyek szemében missziós alkalom és lelki szolgálat lehetősége,
- a kegyhely települések szempontjából a vallási turizmus nagy lehetősége.

A búcsújárás és a zarándoklás hagyománya, mint szokás, mint a lelki igények, a spirituális igények kifejezési formája, mint közösség-összetartó gyakorlat és tudás, túlzás nélkül évezredek múlta tekint vissza és minden nemzedékkel újraéled. A magyar hagyomány kezdete Szent István államszervező és egyházszerző munkájához köthető. A kezdetekben, mivel magyar egyházi kegyhely nem volt, a keresztény kultúrkör zarándok helyeihez kapcsolódik a búcsújárás. A fő célpont Szentföld volt. Szent István nyitotta meg a Magyarországon átvezető szentföldi zarándokutat és külföldön is zarándokszállításokat létesített. „A magyar zarándokok védelmére 1160-ban II. Géza királyunk megalapította a Szent István királyról elnevezett ispotályos kanonokrendet, amely a Szentföld elvesztése után Jeruzsálemben megszűnt, de itthon a török hódoltság koráig működött.”²

A Szentföld mellett a nagy zarándoklatok másik célpontja Róma volt, az apostolfejedelmek, Szent Péter és Pál sírja, az egyetemes egyház központja. Szent István király a római zarándoklatokat is támogatta, Rómában is zarándokházat építtetett. A római zarándoklatok Magyarországról nagyobb tömegeket 1300-tól, a jubileumi szent évek meghirdetésétől kezdve vonzottak. Ennek során azt a hét római templomot kellett – és kell napjainkban is – végigjárni, amelyeket a pápák különleges búcsú kiváltságokkal láttak el.

Van három európai kegyhely, amely eltérő indíttatásból ugyan, s különböző történelmi korokban, de szinte magyar nemzeti búcsújáró helynek számított: a németországi Aachen, az osztrák Mariacell és a lengyel Czestochowa. A legtávolabbi a Rajna-vidéki Aachen, Nagy Károly császár és számos német király temetkező helye. Nagy Lajos királyunk bőkezű adományának, fogadalmá bevéltésének köszönhető, hogy megépült Mariacell kegyszobrának sajátos kőszátra, cellája.

Sok magyar vonatkozása van a lengyel Czestochowa kegyhelyének. Nagy Lajos király idejében jöttek ide Márianosztráról magyar pálos szerzetesek, s alapították meg Jasna Gora kolostorát.

A Szent Istvánig visszavezetett Mária-tisztelet jegyében a XIX-XX. században újjáéledt a búcsújárás, régi Mária-kegyhelyek megújultak, és sok új született. Szűz Mária tiszteletének

¹ BÁLINT Sándor: Sacra Hungaria. Kassa, 1944, 166.

² BARNA Gábor: Búcsújárók és kegyhelyek Magyarországon. Panoráma, 1990.

kétségtelenül voltak középkori gyökerei, de akkori erősségét a törökellenesség, a törökkel szembeni védelem igénye biztosította. Ennek egyik legközérthetőbb jelképe a Napbaöltözött Asszony ábrázolása volt.

A XIX-XX századi, sőt a XXI. századi búcsújárás régi hagyományt folytat, de sok új jelenség is van. Egy-egy búcsújáró hely vonzó erejét sok körülmény adja: ilyen a hivatalos egyházi engedély, a pápai búcsú kiváltság elnyerése. Ezek azonban hagyományt, kultuszt erősítenek meg. A kultusz akkor is fenntart kegyhelyet, ha nincs egyházi engedélye (pl. a mátrai Hasznos-Pallóskút). A búcsújárás kultuszához tartoznak paraliturgikus szokások (pl. a napfelkelték körüli rítus Csíksomlyón). Az utóbbi évtizedek fejleménye pedig az erőpróba, a tájak-népek megismerése, a világlátás, a turistáskodás, a fiatalok ismerkedése. Ez a sokféle funkció teszi fontossá és állandóan újjáéledővé, megújulóvá a zarándoklást.

A búcsújárás indítékai között szerepel ma is a bajban, szükségben való kérés, a köszönet, ill. a hálaadás, az egyéni vezeklés vagy életútkeresés. Közösségek körében hagyományos fogadalmak is fenntartják a búcsújárást. Az aradiak pl. egy 1732-től a pestistől való szabadulást köszönve mennek Máriaradnára, vagy pl. Galgóc népe egy tűzvész miatt Máriagyüdre, Mór népe Celldömölkre egy sáskajárás miatt.

Vannak híresen búcsús települések, amelyek lelkes búcsújárásokról híresek (pl. a nógrádi Varsány, vagy a csallóközi Nádszeg, a bácskai Topolya). Ezekben búcsúvezetők, világiak szervezik a zarándoklatokat. Újkori fejlemény a Kőszegiek gyalogos zarándoklata Mariazellbe (1980-tól).

A búcsújárás és zarándoklás általában a keresztény közösséghez tartozást, ezen belül a görög-katolikus vagy római katolikus közösségekhez tartozást fejezi ki, élteti, erősíti és bizonyítja általában. De az egyes búcsújáró helyeket saját és egyedi közösségek hordozzák. A következőkben egy-egy búcsújáró hely és búcsújárás típusát mutatunk be: a fogadalmi búcsújáró helyet és a nemzetiségit.

2.1. Andocs – fogadalmi búcsújáró hely

A Somogy megyei kisközség a kaposvári egyházmegyéhez tartozik.

A Mária-tisztelet csak a XVI. században bontakozott ki, s csupán a XVIII. század első harmadától mondható töretlennek.

A legenda szerint a templom szentélyét, a gótikus kápolnát a kegyszoborral együtt angyalok hozták el vasrudakon Kalocsáról a somogyi dombok közé Andocsra, mert ott a török katonák éjszakára a lovaikat kötötték be a kápolnába. Minden évben pl. a kalocsaiak búcsús közössége is melátogatja fogadalomból. Egyedien nagy Mária ruhagyűjteménye van, amit a búcsúsok hoznak, kb. 300 öltözet van a múzeumában.

2.2. Máriagyúd

A Dráva-menti népek közös Mária-kegyhelye, nemzetiségi zarándokhely.

Kisközség Baranya megyében, a Pécsi Egyházmegyében, Siklós közvetlen közelében fekszik. A hagyomány szerint II. Géza király építtetett itt egy templomot 1148-ban Szűz Mária tiszteletére, mert annak szobrához és a közelében lévő forráshoz már akkor is sokan zarándokoltak.

A kegyhely fénykora a XVIII. század. A csodás gyógyulásokat 1687-től jegyezték fel.

Újabb keletű hagyomány a bácskai székelyek zarándoklata.

2.3. Máriapócs – nemzetiségi zarándokhely

A Könnyező Szűzanya kegyhelye, nemzeti kegyhely

Máriapócs a Nyírségben, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, és a Hajdúdorogi Bizánci Katolikus püspökségben fekszik.

A XVII. század második felében az itt élő görög katolikus ruszinok kis fatemploma állt. Ebbe készítette az Istenszülő képét Csibi László helybeli lakos ezzel teljesítette fogadalmát, amit a török fogságból való szabadulásakor tett.

Ez a kép könnyezett 1696. november 4-től december 8-ig. Eleonóra császárné biztatására I. Lipót császár a képet Bécsbe vitette. Máig ott tisztelik a Szent István-dóm jobb oldali első mellékoltárán. A csodás Mária-ikonjukat visszakövetelő pócsiak megnyugtatóra Telekessy István egri püspök 1707-ben egy hasonló képet készíttetett. Ez 1715. augusztus 2-án és 5-én ismét könnyeket hullatott.

A kegykép számára és a felélénkülő búcsújárás szolgálatára 1731 és 1749 között felépült a mai kegytemplom és a Nagy Szent Vazulról elnevezett bazilita kolostor. Ők voltak a kegyhely gondozói egészen 1950-es szétszórásukig.

A harmadik csodás könnyezést 1905. december 2-án, 9-én, majd 30-án és 31-én jegyezték fel. A térség román, ruszin, magyar nemzetiségű görög katolikus lakosságának kiemelt búcsúhelye.

2.4. Mátraverebély-Szentkút – nemzeti kegyhely

A Palócföld búcsújáró helye

A búcsújáró hely Mátraverebély falu határában, Nógrád megyében és az Esztergomi főegyházmegyében található, a Cserhát egyik szép völgyében.

A legendás történeti hagyomány szerint ezen a tájon harcolt Szent László király a betörő pogány kunokkal. Lova patája nyomán pedig forrás fakadt: a Szent László ugratása, melynél sokan látni vélik a patkó nyomát a sziklán.

A Szentkút tisztelete az 1600-as évek közepétől kezdve követhető nyomon. A forráshoz, s a mellette lévő kápolnához történő zarándoklásra még a török hatóságok is megadták az engedélyt. A kegyhely 2015-ben felújított és évi 15 kiemelt búcsús napot tart.

2.5. Sümeg

Máriának, a Betegek Orvosának kegyhelye

A főoltáron lévő Pieta, Fájdalmas Anya-szobor búcsús tisztelete 1699-ben kezdődött. Egy csodás gyógyulás indította el a zarándoklatok máig tartó folyamát. A csodás gyógyulások a kolostori feljegyzésekben 1718-tól kezdve szerepelnek.

A búcsújárásnak lényeges mozzanata a kegytárggyal való közvetlen érintkezés. Ezért a körüljárható oltár mögött is találunk egy Fájdalmas Anya-szobrot, amelyet a búcsúsok megérinthetnek. Körülötte a falba építve kis márványtáblák sokasága jelzi az imameghallgatásokat.

2.6. A búcsújárás és a zarándoklás társadalmi és kulturális funciója

Annak érdekében, hogy megértsük a búcsújárás és zarándoklás társadalmi és kulturális funkcióit és a mai körülmények közötti szerepét, részletesen bemutatjuk a sümegi gyalogos búcsújárás és zarándoklás feléledését a Balatonalmádi-Sümege zarándoklás kapcsán.

Balatonalmádi-Sümege zarándoklás minden évben megtörténik szeptemberben a Fájdalmas Szűzanya búcsújára, a szeptember 15-e utáni vasárnapra érkezve.

Balatonalmádiban a Szent Imre templomban Szent István, Szent Imre, Boldog Gizella és Szent Gellért ereklyéi vannak. Itt van jelen a magyar Szent Család. Innen indul a három napos zarándoklás a sümegi Fájdalmas Szűzanyához a hazáért.

A 40-50 fős zarándokcsoport, kereszttel az élen, zászlókkal ékesítve, imádkozva és énekelve teszi meg az utat. A zarándoklás az áldozatnak a hazáért történő felajánlásával kezdődik. S a zarándokok megosztják egymás között, elmondják egymásnak, hogy személy szerint mit visznek a szívében.

Útközben a katolikus hagyományoknak megfelelő imákat mondják. Minden nap imádkozzák együtt a teljes rózsafüzért, megtanulják és eléneklék a történelmi és helyi Máriás énekeket, és minden nap szentmisén vesznek részt.

A településeken lakók fogadják a zarándokokat és csatlakoznak egy szakaszon a hozzájuk. Sümegegre érve énekekkel vonulnak át a településen, énekekkel a templomban körbejárják az oltárt, részt vesznek a körmeneten és egy közös beszélgetéssel, tanúságtétellel és imával búcsúznak el a kegyhelytől és egymástól.

A sümegi zarándoklás funkciója főleg a közösségben lét, az egyszerűség megélése és a lelki-spirituális épülés. De ugyanúgy funkciója az imaközösség, az imatanulás, az énektanulás, az útvonalon lévő műemlékek, természeti kincsek, közösségek megismerése, továbbá a történelem nyomainak és a helyi társadalomnak a megismerése. Funkciója továbbá az önazonosság erősítése és a keresztény kultúra megőrzése és továbbadása. A konkrét hagyományt azok viszik tovább, akik rendszeresen részt vesznek a zarándoklaton.

Az ilyen zarándoklásnak ma az a szerepe, hogy ünnepet és mást vigyen a hétköznapiakba, közösségi kapcsolatokat építsen, tudást adjon át, de főleg erősítse a közösséget, az együtt cselekvést, az együttműködést. Életmintát ad, hogyan érdemes a természetet járni, hogyan lehet egyszerűen, természet közeli módon élni.

A zarándoklás erősen kihat a közösség mindennapjaira, ugyanis olyan értékeket képvisel, ad át, amelyre az egyén jó élete épülhet. S mivel mély, életre szóló élményt ad, új körülményeket varázsol az ember köré, ezért képes megújítani az egyén környezetét.

3. Érvelés a nemzeti jegyzékre felkerülés mellett

A korábbi búcsú- és zarándok hagyományokon felépülve a többféle gyalogos zarándoklás minta lett más közösségeknek a szellemi kulturális örökség megőrzése.

Például a Kőszeg-Mariázell zarándoklás segítette, hogy az ország más területén is újraéledtek a hagyományos gyalogos búcsújárások (pl. a Mátraverebély-Szenkút-Vác-Hétkápolna zarándoklás, Pécs-Máriagyűd zarándoklás, Zirc-Csatka zarándoklást, Miskolc-Sajópálfala zarándoklás)

Többféle gyalogos zarándoklás közvetlen inspirációja volt a Mária Út megszületésének, ami Közép-Európa Máriás kegyhelyeit köti össze zarándokútvonalakkal. A Mária Úton (www.mariaut.hu) új hagyományok kezdtek kialakulni: a Budapest-Csíksomlyó negyven napos zarándoklás, az Élő Rózsafüzér kezdeményezések először Budapest körül, majd egyre

több helyen, s meg kell említeni a valóban tízezres tömegeket megmozgató 1Úton nevű nemzetközi zarándoknapot (www.luton.mariaut.hu) vagy a Mária Maratont (mariamaron.mariaut.hu)

Ezek az egyre bővülő új kezdeményezések újabb lendületet kapnak, ha a búcsújárás és a zarándoklás a szellemi kulturális örökség nemzeti listára kerül, hiszen ekkor a közfigyelem is ráirányul. Érdemes felfigyelni, hogy már van példa vízi zarándoklat újraéledésére (Melk-Budapest), sőt a kerékpáros jármód, a lovas és lovaskocsis zarándoklás is elkezdett életre kelni.

A szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékbe a következők miatt javasoljuk a Mária tisztelet zarándok és búcsús hagyományát:

- Az egész magyar nyelvű kultúrkörben erős és élő hagyomány a búcsújárás,
- a búcsújáró helyek éltetik és megújítják a hagyományt,
- a helyi vallási – baráti közösségek fenntartják és megújítják a hagyományt,
- a búcsújárás közösséget erősít,
- a búcsújárás lelki megerősítést hoz,
- a búcsújárás hagyománya izgalmas és szép adalék Európának a Kárpát-medence sokféle tájáról,
- ez az örökség a közösség önazonosságának része,
- ez az örökség formálójá a rólunk alakuló képnek,
- ez az örökség egy lehetőség, hogy a vallási turizmus fejlődjön,
- ez az örökség segíti a keresztény kultúrkör egészének megőrzését.

4. Megőréssel kapcsolatos intézkedések

4.a-b. A jelenlegi és korábbi erőfeszítések az örökség-elem megőrzése és a megőrzés lépései

Az örökség elem fenntarthatóságát mindenekelőtt a bővülő gyakorlat, a zarándoklás és a búcsújárás újraéledése adja. A hosszú távú fenntarthatóság és működőképesség érdekében jött létre a Mária Út Közhasznú Egyesület. A Mária Út Közhasznú Egyesület tagságát többségben az önkormányzatok alkotják: jelenleg 86 önkormányzat és magánszemélyek. (kb. 8 önkormányzat és kb. 40 magánszemély). Az önkormányzatokat felsoroljuk a mellékletben.

Ezzel a búcsújárás és zarándoklás hagyománya intézményesül és a jó gyakorlatok egymásnak átadódnak. Az intézkedések a következőkre terjednek ki:

- a hagyományok feltérképezése és dokumentálása a búcsús helyeken és búcsús közösségekben (énekes könyvek, a hagyományok leírása, a rítus leírása),
- a hagyományok korszerű bemutatása a széles közönségnek,
- búcsúsok és zarándok kezdeményezések felkarolása,
- új búcsús és zarándok kezdeményezések szervezése,
- a téma médiatizálása,
- kutatócsoport szervezése és publikációk megjelentetése,
- konferenciák és ismerettestek szervezése,
- búcsús kísérők, zarándokvezetők képzése,
- önálló egyesület, alapítvány és más non-profit szervezet létrehozása a megőrzés intézményesítése érdekében.

Ezeknek konkrét példái:

Megkezdődött a Mária Út által érintett településeken az egyéni lelki vallási hagyományok feldolgozása és közkinccsé tétele.

A búcsújárás és zarándoklás hagyomány és igény, ezért a fenntarthatóságról és a terjedésről a jó példákkal gondoskodunk (1Úton rendezvény, szervezett zarándoklatok 1-3 napos szakaszokon, pl. Budapest-Esztergom, Budapest-Márianosztra).

A Mária Rádió immár hét éve önálló rádióműsort közvetít kéthetente a búcsújárásról és a zarándoklásról.

A környező országokban is létrejöttek a búcsújárás személyi és szervezeti keretei, Szlovákiában és Romániában is megalakult az adott ország Mária Út Egyesülete.

A zarándoklást és a búcsújárást segíti a gyalogos utak kifestése, jelölése. Önkéntesek mintegy 1400 km-es távolsága Mariazelltől – Csíksomlyóig kifestették a búcsú útvonalat speciális jelekkel, a Mária Út jeleivel.

Megkezdődött a zarándokvezető-képzés, ami személyi oldalról biztosítja a hosszú távú fennmaradást és megvalósulást.

4.c. A megőrzést veszélyeztető tényezők, a közösségi védőintézkedések korlátai

A búcsújárásnál és a zarándoklásnál a veszély nem az, hogy tömegesedik iránta az érdeklődés, hanem éppen ellenkezőleg, hogy a valós, személyes részvételt, közreműködést, bekapcsolódást el lehet-e érni, bővíthető-e a részvétel. Ebben az esetben nem csupán egy gyakorlat megőrzéséről, hanem a sokszínű és sokféle hagyomány újraéledéséről van szó.

A megőrzés és a továbbadás legfőbb feltételei ma, hogy a búcsúsok számára biztosított-e a zarándoklás feltételrendszere. Ahogy Szent István korában is gondoskodtak a zarándoklás feltételéről, úgy ma is szükséges, hogy a búcsúsok szállásának, ellátásának és eligazodásának feltételei meg legyenek teremtvé.

4.d. A jelölő fél, az érintett önkormányzatok, közösségek elköteleződésének mértéke és megnyilvánulásai

A búcsús hagyomány sokszínű jelensége hozta magával a spirituális érdeklődés kifejezetten erős és új formáit.

Ennek szembeűnő eleme, hogy a búcsújárás és a zarándoklás megőrzése és továbbadása civil kezdeményezést indított el. 2006-ban megalakult a Mária Út Közhasznú Egyesület, melynek célja éppen a búcsús hagyományok megőrzése, tovább adása és új kezdeményezésekkel való megtöltése. A Mária Útnak a búcsús és zarándok hagyományok megőrzésére mintegy 300 önkéntese van. Az önkormányzatok elköteleződésének erős kifejezése, hogy mintegy **86 önkormányzat tagja a Mária Út Egyesületnek.**

A közösségek elköteleződésének példáját adja, hogy a helyi kezdeményezéseknek új és új elemei kelnek életre a korábbi hagyományokon.

A búcsújárás és a zarándoklás közösség alapját adja, hogy a búcsújárók személy szerint is kifejezik elkötelezettségüket és szándékukat, hogy a búcsújárást és a zarándoklást a szellemi kulturális örökségnek tekintsük.

A jelöléssel kapcsolatos adatok

5-5.a A közösség részvétele a jelölésben és hozzájárulása a felismertetéshez

Az érintett közösség körében egy kutatást végeztünk, amelyet közel 1000 személy válaszolt meg. A személyek listáját mellékletként csatoljuk.

A búcsújáró helyekkel személyes megbeszéléseket folytattunk, megismertettük a szándékot, a feltételeket és a körülményeket. A búcsújáró helyek felelősei írásban kifejezték szándékukat és támogatásukat, hogy a búcsújárás és a zarándoklás felkerüljön a szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékére, s ezeket a nyilatkozatokat csatoljuk.

A búcsújáró helyeken tájékoztatót helyezünk el a szellemi kulturális örökség mibenlétéről és arról, hogy a búcsújáró csatlakozzon és iratkozzon fel a kezdeményezéshez, tehát kötelezze el magát, hogy a búcsújárás felkerüljön a nemzeti listára. A tájékoztatót a mellékletben bemutatjuk.

Ennek alapján a kezdeményezéssel azonosulók személy szerint írásban kifejezték határozott igényüket, hogy a búcsújárás és a zarándoklás a szellemi kulturális örökség nemzeti jegyzékére kerüljön. A mellékletben bemutatjuk a szándéknyilatkozatot. Szintén mellékeljük az eddigi csatlakozók számáról a nyilatkozatot.

5.b. Szabad elhatározásból fakadó, előzetes és teljes körű tájékoztatásra alapuló beleegyezés

A búcsús helyekkel személyes megbeszéléseken dolgoztuk fel a szellemi kulturális örökség kérdéskört. A búcsús helyek vezető személy szerint nyilatkoztak írásban, hogy szükségesnek és fontosnak tartják, hogy a Mária-tisztelet zarándok- és búcsús hagyományát a szellemi kulturális örökség listára jelöljük.

A búcsús közösségek egyénei közül több mint ezer személy kérte írásban, hogy a búcsújárás a szellemi kulturális örökség része legyen.

A közösséget az alábbi eseményeken tájékoztattuk a Szellemi Kulturális Örökséghez való csatlakozás lehetőségéről:

- 2015. június 24-e és 28-a között: 5 napos együttlét a csíksomlyói kegyhelyen a közösség önkéntes tagjaival.
- 2015. november 26-27.: 2 napos együttlét a Mária Út Egyesület tagönkormányzataival. Az eseményen jelen volt Kovács Dóra, aki a csatlakozás lehetőségét ismertette a jelenlevőkkel.
- 2016. január 13-14: Mátraverebély-Szentkút, közép-európai máriás kegyhelyek találkozója.
- 2016. január 27.: Mórahalom: máriás kegyhelyek és a Mária Út által érintett önkormányzatok regionális találkozója.
- 2016. február 9.: Zalaegerszeg: máriás kegyhelyek és a Mária Út által érintett önkormányzatok regionális találkozója.
- 2016. február 11.: Varsány: a Mária Út által érintett önkormányzatok regionális találkozója.

- 2016. március 8.: Szirmabesenyő: a Mária Út által érintett önkormányzatok regionális találkozója.
- 2016. március 10.: Tatabánya: a Mária Út által érintett önkormányzatok regionális találkozója.

5.c. Az örökséghez való hozzáférés szabályainak alkalmazásáról szóló nyilatkozat

A búcsújárásnak és zarándoklásnak nincsenek olyan elemei, amelyek igényelnék a jogi hozzáférés bármilyen védelmét, ellenkezőleg. Éppen a hagyomány lehető legteljesebb újraéledését szeretnénk elősegíteni.

6. Dokumentáció

6.a.

Fényképek: 36 db fénykép

Filmek: 1 db szerkesztett film valamint az internetes portálok elérhető filmek listája

Hangfelvételek: 2 db hangfelvétel és a Mária Rádióban évek óta futó Mária Út c. műsor elhangzásának ideje

Térkép: 3 db térkép a Mariazell-Csíksomlyó útvonalról és a magyarországi hálózatról

Könyvek: 7 db:

- *A Mária Út hálózata és kialakítása*, Budapest, Corvinus Egyetem.
- LÁSZLÓ Dániel – SZÉKELY János: *Mária Út*, Budapest, 2014.
- *Mária Út - Térképes tájékoztató füzet*, Veszprém, 2011. (5 darabból álló sorozat)

Tagönkormányzatok listája: a Mária Út Egyesülethez csatlakozott önkormányzatok felsorolása.

Támogató nyilatkozatok: támogató nyilatkozatok a közösség tagjaitól: önkormányzatok, kegyhelyek, a Mária Út Spirituális Tanácsának nyilatkozata.

Adatbázis: azoknak a személyeknek az elérhetősége, akik kérik a Szellemi Kulturális Örökséghez való csatlakozást.

6.b. Szerzői jogokról való lemondás

Mellékletben csatoljuk a szerzői jogokról szóló lemondás nyilatkozatát.

6.c.További források listája

Szakirodalom:

ANDRÁSFALVY Bertalan: *Néprajzi alapismeretek*. Budapest, 1982.

BARNA Gábor: *Búcsújáró és kegyhelyek Magyarországon*. Budapest, Panoráma, 1990.

BARNA Gábor: *Vallási néprajzi tanulmányok*. Szeged, 2014.

BARNA Gábor: *Hagyomány és újítás a búcsújárásban = Közelítések: néprajzi, történeti, antropológiai tanulmányok Hofer Tamás 60. születésnapjára*, Debrecen, 1992.

BARNA Gábor: *„Mária megsegített”: fogadalmi tárgyak Máriaradnán*. Szeged, 2002.

BARNA Gábor: *Szűz Mária tisztelete Magyarországon és Közép-Európában*. Szeged, 2001.

BARNA Gábor – BÁLINT Sándor: *Búcsújáró magyarok, a magyarországi búcsújárás története és néprajza*. Budapest, Szent István Társulat, 1994.

BÁLINT Sándor: *Sacra Hungaria: tanulmányok a Magyar vallásos népelet köréből*. Kassa, 1944.

BÁLINT Sándor: *Boldogasszony vendégségben*. Budapest, Veritas Kiadó, 1944.

BOROS Fortunát: *Csíksomlyó a kegyhely*. Kolozsvár, 1943

CSIBI Norbert – VARGA Szabolcs: *„Máriát dicsérni hívek jöjjetek”: a máriagyüdi búcsújárás története*. Pécs, 2015.

CSONTOS Péter: *Szentkút völgye: az ősi magyar Mária-tisztelet megújulásának helyszíne*. Budapest, Kairosz, 2005.

GRIGNON Lajos Mátyás: *A tökéletes Mária-tisztelet*. Budapest, 2007.

HARANGOZÓ Imre: *Radna fényes csillaga...: a máriaradnai kegyhely néprajzáról*. Pilisszentiván, Fríg Kiadó, 2015.

NAGY Zsófia: *Fogolykiváltó Boldogasszony és Szent László kegyhely*. Búcsúszentlászló, 2015.

SZALONTAY Judit: *„Patrona Hungariae”: Mária-tisztelet a művészetben és a néphagyományban*. Győr, Palatia, 2002.

SZENES József: *Isten anyja, a Boldogságos Szűz Mária tisztelete a katolikus egyházban*. Hajdúböszörmény, 2014.

SZENTHELYI-MOLNÁR ISTVÁN: *A boldogságos Szűz Mária kegyhelyei Magyarországon*. 1971

TÁNCZOS Vilmos: *A csíksomlyói kegyhely története*. Sepsiszentgyörgy, Európai idő, 1990.

TRAGOR Ignác: *A hétkápolna és csodálatos képe*. Vác, 1928.

VASS Erika: *A búcsú és a búcsújárás mint rituális dráma*. Budapest, Lexica, 2009.

Honlapok:

www.mariaut.hu

www.luton.mariaut.hu

www.mariamaron.mariaut.hu

www.szentkut.hu

www.mariapocskegyhely.hu

www.csiksomlyo.ro

www.bucsujaras.hu

8. Aláírás

Dr. Szabó Tamás

elnök
Mária Út Egyesület

2016. március 18. Budapest